

Motion till riksdagen 2005/06:L274

av Per Westerberg m.fl. (m)

Klarläggande av föräldraskap

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om regler kring fastställande och hävande av rättsligt moderskap.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om DNA-test för att säkerställa släktskap.

2 Motivering

Föräldraskap innebär ett stort ansvar och är förenat med vissa rättsföljder. Föräldrar är i egenskap av vårdnadshavare ålagda att sörja för barnets bästa och att ansvara för barnets personliga förhållanden. Föräldraskap innebär också starka emotionella band mellan förälder och barn. Därför måste familjerätt utgå från barnets bästa.

Lagstiftningen kan inte reglera alla förhållanden, eftersom mycket av familjelivet faller inom den privata sfären. Men det måste dock finnas grundläggande regler till skydd för barnet. Bland dessa regler märks fastställande av föräldraskap.

I svensk rätt anses moderskapet vara klarlagt genom att modern är den som föder barnet. Faderskapet kan fastställas eller hävas genom regler i föräldraskapets tredje kapitel. Här finns också regler om blodundersökning för ett korrekt fastställande av faderskap.

Det förekommer exempel på vuxna som tagit på sig föräldraskapet för barn de inte är biologiska föräldrar till. Orsakerna varierar. En del kulturer definierar familjen på ett bredare sätt än vad vi gör i Sverige. Det faller sig därför naturligt för vuxna i barnets närhet att ta sig an barn i föräldrars ställe, då behov finns. I andra fall har de vuxna mer själviska syften. Trots att vi gärna vill tro motsatsen finns det hänsynslösa individer som utnyttjar barn i egna syften, exempelvis för att stärka sina egna asylskäl.

Det finns fall där vuxna uppgivit sig vara föräldrar till barn för att få asyl i Sverige, för att sedan sända barnen tillbaka till hemlandet utan pass eller

Fel! Okänt namn på

pengar till mat och uppehälle. I efterhand har det visat sig att det inte funnits några blodsband utan just varit fråga om att dra nytta av barnen i asylprocessen.

I andra fall har barn råkat illa ut genom att vuxna som uppgivit sig vara barnens föräldrar använt dem i asylprocessen, för att sedan misshandla dem svårt under flera år. I Malmö slutade ett sådant fall med att fem barn drev en civilrättslig process och krävde ett strykande av föräldraskapet i folkbokföringen.

I detta fall uppdagades problematiken kring fastsällande och hävande av moderskap.

Någon uttrycklig bestämmelse om att talan om moderskap kan föras finns inte i svensk rätt. Det framgår av doktrinen att talan om fastställande av moderskap kan upptagas till prövning enligt rättegångsbalkens regler om fastställelsetalan.¹ Åke Malmström skriver: ”Skulle någon enstaka gång tvist uppkomma i något av dessa hänseenden (moderskapet), får allmänna rättsgrundsatser tillämpas.”²

I praxis har blodundersökning i syfte att fastställa moderskap avslagits. Motiveringen löd:

En blodundersökning utgör ett ingrepp i den personliga integriteten. Lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap omfattar inte mål om förklaring angående moderskap. Inte heller finns uttryckligt stöd för sådan undersökning i någon annan lagstiftning. På grund härav, och i avsaknad av medgivande från dem som avses med det begärda förordnandet, bör den i målet angående moderskap framställda begäran om förordnande om blodundersökning inte bifallas.³

Domen innebar att moderskapet inte kunde prövas, då någon blodundersökning av modern inte gick att genomföra annat än på frivillig väg.

Fader- och moderskapet hävdades sedermera, baserat på dubbla DNA-prov, vilka med 99,9 procents säkerhet utslöt de angivna föräldrarna som biologiska föräldrar. Domen har överklagats.

Rättsläget är fortfarande oklart. Den rådande ordningen är otillfredsställande. Sverige har genom internationella åtaganden en skyldighet att sträva efter barns bästa och att tillvarata deras intressen. Stöd för barnets rätt till sin identitet och sitt ursprung kan utläsas ur FN:s konvention om barnets rättigheter, samt av Europakonventionen om mänskliga rättigheter. Diskussioner om barns rätt till sitt ursprung har också aktualiserats genom lagstiftning om rätt till adoption för homosexuella samt lesbiska pars rätt till insemination vid allmänna sjukhus.⁴ Frågan är dock om detta har fått någon praktisk genomslagskraft.

Det måste finnas möjligheter för barn att söka sitt biologiska ursprung även avseende moderskapet. Svensk lag är anpassad till en kontext där barn föds på sjukhus och det inte råder tvivel om vem som är modern. I andra

¹ Wallin, Gösta, *Föräldraskapet*, 5 uppl., s. 39, vari citeras SvJT 1968 rf., s. 89.

² Malmström, Åke, *Föräldrarätt*, 1956.

³ Malmö Tingsrätt, mål nr T 2540-40.

⁴ Propositionerna 2001/02:123 Partnerskap och adoption, samt 2004/05:137 Assisterad befruktning och föräldraskap.

Fel! Okänt namn på

länder ser dock situationen ofta annorlunda ut. I avsaknad av exempelvis födelseattester är det i praktiken omöjligt att fastställa vem som är moder på ett rättssäkert sätt. Detta är till men för det enskilda barnet. Därför måste det för barnets bästa införas regler kring fastställande och hävande av rättsligt moderskap.

Det råder ingen tvekan om att det i svensk rätt finns en teoretisk möjlighet att föra en moderskapstalan i enlighet med de allmänna reglerna om fastställsetalan i rättegångsbalken. Det saknas dock underlag för att göra en säker bedömning i moderskapsfrågan, då det inte finns någon laglig rätt att tvinga en ovillig kvinna att gå med på en blodundersökning.

Vi hemställer att regeringen skall återkomma med förslag om hur en rättslig reglering av fastställande och hävande av moderskap skall utformas. Inom ramen för detta bör utredas om socialnämnden skall ha talerätt i mål om moderskap, såsom i dag är fallet i mål om faderskap. Vidare bör diskuteras vilka tvångsmedel som skall tillåtas för att få till stånd en materiell bedömning av moderskapsfrågan.

Vi anser vidare att DNA-prov skall användas för att klarlägga familjeförhållanden i större utsträckning, i syfte att garantera barnens säkerhet. DNA-prov bör kunna utgöra grund för familjeåterförening i de fall där skriftlig dokumentation saknas eller bedöms ha brister. Huvudregeln bör vara att utförande av DNA-prov medges för att fastställa grund för återförening när detta begärs av endera parten. Vi hemställer att regeringen återkommer med ett förslag i detta avseende.

Stockholm den 30 september 2005

Per Westerberg (m)

Tobias Billström (m)

Anita Sidén (m)

Anne Marie Brodén (m)

Anna Lilliehöök (m)

Anne-Marie Pålsson (m)

Karin Enström (m)